

FINESTRA D'OPORTUNITAT

per Víctor Solé, Carles Ferrés i Miquel Gil

“Cal analitzar els diferents tipus de crítiques que es fan a la Unió Europea”

Entrevista al professor Dr. Cesáreo Rodríguez-Aguilera del Prat

Fa un dia càlid, falten pocs dies per l'inici de la primavera i a la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona comença a notar-se. Els estudiants entren i surten de classe, passegen per la facultat o es relaxen al bar o a l'exuberant gespa d'aquest recinte construït a la dècada de 1950. Ens trobem a un recinte amb edificis vinculats als principis de l'arquitectura de De Stijl i Mies Van Der Rohe, un exemple de l'arquitectura del Moviment Modern a Catalunya. En un d'aquests edificis, l'Ilerdense, de trets racionalistes i soviètics, antic col·legi major i residència d'estudiants, ara s'hi fan classes i molts professors hi tenen els seus despatxos.

El catedràtic Cesáreo Rodríguez-Aguilera del Prat, doctor en Ciència Política, ens rep sol·lícit al seu despatx de l'edifici Ilerdense de la Facultat de Dret de la UB. Ulls vius rere ulleres gramscianes, cordial i afable, ens rep per a què el puguem entrevistar a propòsit del rebuig creixent envers la Unió Europea, un fet que ha analitzat al seu nou llibre, *Euroescepticismo, Eurofobia y Eurocriticismo. Los partidos radicales de la derecha y la izquierda ante la Unión Europea*, editat per Huygens. A França la notícia ha estat la victòria del Front Nacional dels Le Pen a les eleccions municipals, i en algunes localitats com Perpinyà han guanyat en primera volta, en una nova sacsejada al president François Hollande i al Partit Socialista, que governa la república francesa des de 2012. Mentrestant, les eleccions legislatives europees dels quatre dies de maig s'apropen.

Euroescepticisme, eurocriticisme, eurofòbia. Tres paraules que porten el prefix *euro*. Què signifiquen? Són sinònims? Volen dir coses diferents? S'assemblen?

No són exactament el mateix. Vaig decidir escriure aquest llibre perquè no estava satisfet de l'ús abusiu que es fa del terme *euroescepticisme*. S'ha acabat convertint en un comodí que serveix per tot i no acaba d'explicar moltes coses. És un terme omnicomprensiu, *catch-all*, com diríem els politòlegs, no matisa suficientment. A més, des del punt de vista acadèmic no em va agradar que en molts articles seriosos es fes una amalgama de les dretes i esquerres radicals en bloc, sense cap mena de distinció. És a dir, sembla que només hi hagi una via correcte per a construir Europa i tot el que s'aparta de la via oficial és *antieuropeu*. Em rebel·lo contra aquest tòpic, cal analitzar els diferents tipus de crítiques que es fan a la Unió Europea. Ens podríem preguntar: també hi ha euroescepticisme o eurofòbia a l'esquerra radical? No ho nego, és veritat que el rebuig a Europa és transversal, però en general les actituds més hostils cap a la integració europea estan protagonitzades per partits de la dreta radical. Alguns d'aquests, per pragmatisme, no defensen la sortida del seu país d'Europa, però sí la seva reconversió en una entitat merament econòmica. Mentrestant, en algun sector de l'esquerra radical, en particular al comunisme més ortodox –com serien partits comunistes de Grècia, Portugal o Txèquia–, podem veure-hi també rebuig a la integració política europea.

Un euroescèptic és aquell que podria acceptar una coordinació econòmica intergovernamental però estaria en contra d'una integració política supranacional. D'altra banda, un euròfob està radicalment en contra de qualsevol mena de cooperació europea, fins i tot l'econòmica: és el defensor més aferrissat de la vella doctrina de la sobirania nacional, de l'aïllament nacional, proteccionista, antiglobalització des del punt de vista més conservador, el retorn a un món passat. Finalment, un eurocrític vol més Europa però està en contra de l'*actual* Unió Europea, tal com funciona, tal com s'està fent. En aquest darrer concepte jo inclouria la major part de tot allò que s'engloba dins l'esquerra radical, que defensa construir Europa d'una altra manera. De fet crec que no és una bona idea classificar partits com Die Linke (Alemanya), Syriza (Grècia), Bloco de Esquerda (Portugal) o Esquerra Unida (Espanya) com a partits euroescèptics: no quadra perquè són partits que volen més Europa. *Euroescepticisme* és un terme negatiu i no és una etiqueta adient per especificar el tipus de crítica que fan aquests partits, que volen una Europa no neoliberal i que corregeixi el seu actual dèficit democràtic. En resum, l'*euroescepticisme* és una actitud negativa, mentre que l'*eurocriticisme* vol més Europa, cosa que vol dir, per tant, que no

pot ser sinònim del primer. Vaig escriure el llibre *Euroescepticismos...* per a distingir els diferents tipus d'oposició: alguna és ferotgement negativa, una altra és constructiva.

Llavors on posem a l'eurodiputada Marine Le Pen, filla del també eurodiputat Jean-Marie Le Pen i líder del partit francès d'ultradreta Front Nacional, que critica Europa des de les institucions europees? Fa poc va afirmar per televisió que França, cofundadora de tot el procés d'integració europea des de la dècada de 1950, hauria d'abandonar l'euro, el marc principal de la majoria dels membres de la Unió...

Jo situo el Front Nacional francès cada cop més al camp de l'eurofòbia. L'FN havia estat un partit clarament euroescèptic perquè formalment no demanava que França abandonés la Unió Europea, però els últims discursos tant de Marine com de Jean-Marie Le Pen són cada cop més euròfobs: comparen la Unió Europea amb la Unió Soviètica, consideren que és un nou imperialisme que ofega les pàtries i dilueix les identitats nacionals i la veuen com a una entitat artificial, burocràtica i elitista, al servei dels poderosos, de què s'ha de sortir per a salvar-se. Una actitud clarament euròfoba perquè mai explica el preu de la *no Europa*. La Unió Europea té molts defectes però destruir-la seria un pas enrere monumental, una catàstrofe històrica. Els euròfobs mai proporcionen una resposta: si abandonem la Unió, després què passarà? Hem de tornar a les velles pàtries com si fóssim un altre cop abans de 1945? És un escenari inversemblant i perillós. Per resumir, jo situaria la major part de la dreta radical al camp de l'eurofòbia.

La política és plena de paradoxes. Podríem dir que Marine Le Pen, que treballa i cobra de les institucions europees, però que alhora s'alia amb el Partit de la Llibertat i la Democràcia holandès de Geert Wilders i amb la Lega Nord italiana, és "europeista" a la seva manera, fins i tot sense voler-ho? O és simplement euroescèptica o euròfoba? Al cap i a la fi, critica la Unió des de *dins*, utilitzant els mecanismes que ofereix la pròpia Unió...

Aquests partits es beneficien de les institucions europees tot i estar-hi en contra. Estan fent de submarins de la desintegració, aprofitant-se dels beneficis que té i proveeix la Unió Europea: perquè no hi ha control transfronterer, perquè tenen privilegis com a europarlamentaris. Fan ús d'una política manipuladora, de destrucció de les institucions europees des del seu interior, una política populista, demagògica, de denúncia, tribunícia, mentre cobren de les institucions europees. Aquí rau la paradoxa.

L'extrema dreta sortirà enfortida després de les eleccions legislatives europees de maig i participarà en una institució que odia, el Parlament Europeu: una altra paradoxa!

Com hauríem de classificar un dels altres partits euroescèptics més importants, l'UKIP britànic?

Tendeix a aliar-se amb altres formacions, com l'FN o la LN?

L'UKIP, el Partit per la Independència del Regne Unit, és clarament de dreta radical, però no és neofeixista. La companyia de Marine Le Pen no els interessa. L'UKIP és el partit que més lluny va pel que fa al rebuig a la Unió Europea: és aïllacionista i molt nacionalista britànic, anglès, amb l'objectiu monotemàtic de treure el Regne Unit de la Gran Bretanya i Irlanda del Nord de la Unió Europea. De fet, l'UKIP va néixer amb aquest únic objectiu. Després va afegir-hi el tema de la immigració, utilitzant la xenofòbia per aconseguir dividendes electorals. És un partit de dreta radical i la xenofòbia dóna vots. Les dues grans potes de l'UKIP, per tant, són l'eurofòbia i la xenofòbia. Tot i així, per a Nigel Farage, el seu líder, una aliança amb Marine Le Pen resulta una mica incòmoda, ja que és un fet que al Regne Unit seria molt mal vist. Tot i que es podria identificar personalment amb ella, políticament a Nigel Farage no li convé massa ja que l'UKIP no pot identificar-se amb la trajectòria històrica de l'FN dels Le Pen. De fet, des del punt de vista procedimental, l'UKIP és un partit democràtic, gens insurreccional, no defensa trencar la legalitat, accepta els resultats electorals, es compromet a les institucions... És un punt de vista procedimental que no xoca amb el seu objectiu fonamental de treure el Regne Unit de la Unió Europea, un fet que es pot defensar democràticament tot i que jo no hi estigui d'acord.

Una altra cosa és el British National Party, que va estar involucrat en episodis violents. Aquest partit com a tal no ha estat dissolt però alguns dels seus líders han acabat davant dels tribunals, un fet que no ha viscut l'UKIP, que no és pas violent.

Ha comentat que en les properes eleccions de maig l'euroescèptisme o eurocriticisme sortirà enfortit. Quines creu que són les crítiques que se li han de fer a la Unió Europea?

Tot i que el bloc central tornarà a guanyar, que és aquell que està format per populars, socialistes i liberals, i tindran una majoria còmoda, tots tres perdran i el fet que l'extrema dreta i esquerra radical tinguin un bon resultat des de perspectives diferents és un símptoma que fa veure que hi ha alguna cosa que no va bé. La UE té un triple repte que no està gens ben enfocant: un repte polític, econòmic i cultural. Començant per la part econòmica, s'ha demostrat que les polítiques neoliberals a ultrança no donen més de si sinó que són una catàstrofe i de moment no hi ha manera de rectificar-les.

Pel que fa a l'arquitectura política de la Unió, cal dir que és absurda, disfuncional, molt poc democràtica i que cal una profunda reforma. Una reforma no pas per fer de la Unió un Estat –que

ja m'agradaria, però és prematur- però sí per establir una divisió de poders més clara. La gent no sap quins poders tenen el Parlament, la Comissió, el Consell, quins poders té el Tribunal de Justícia de Luxemburg, és molt confús perquè hi ha una gran barreja. S'hauria de donar pas a una divisió de poders que s'assembli a la d'un Estat, sense necessitat que sigui igual. Com més s'assembli l'arquitectura europea a la d'un Estat, més comprensible resultarà per a l'electorat. Aquest és el repte: democratitzar la Unió Europea.

Però és que hi ha una tercera pota, que és la cultural, la identitària. Entre els europeus no ens percebem com un sol poble, no hi consciència d'un "demos" europeu. Mentre estiguem compartimentats en 28 Estats, i dins dels Estats hi hagi diferents nacions que no s'hi trobin còmodes, el panorama és complicat. Si quan parlem d'anar a França parlem d'anar a l'estranger vol dir que no hem avançat ni un mil·límetre. Existeix una cosa que s'anomena ciutadania europea però que ningú sap ben bé que és. Aprofitem aquest concepte, enfortim-lo, involucrem-hi més la societat civil. La construcció europea s'està fent des de dalt, és tot una negociació entre elits i tecnòcrates molt opaca i que demostra que la classe política europea no aprèn. I després es sorprenen que la gent digui "No" en alguns referèndums. Naturalment! Només ens deixen el mecanisme del referèndum per protestar. Tot i que pots fer una reforma dels tractats – i el Tractat Constitucional era força bo des del punt de vista de la supranacionalitat, tot i que tenia un caire neoliberal criticable –, francesos i holandesos ho van rebutjar. Naturalment! I es podia pensar que era un avenç respecte a allò que es tenia fins al moment. Sí, ho era, però hi va haver una crítica al procés que s'estava seguint: així no!

Que en els darrers 10 o 15 anys la gent digui "No" en els referèndums és tot un símptoma, indica un cansament, una protesta, que així no es construeix Europa. Hem de crear una consciència europea. Les eleccions no han de ser la suma de 28 eleccions, haurien de ser paneuropees. Aquest cop ja tenim candidats a presidir la Comissió Europea. Jo faria un pas més endavant: crear llistes electorals transnacionals i autènticament europees, o com a mínim que hi hagi una quota d'aquestes característiques. Això generaria una visió d'eleccions generals. Fins ara, a les eleccions europees gairebé ningú sap qui ha guanyat a nivell europeu, només ens preocupem de qui ha guanyat a casa nostra però els resultats europeus són poc coneguts o no interessen, són de segon ordre. Mentre la ciutadania no s'involucra en el projecte, la construcció d'Europa no podrà avançar.

A Espanya tenim partits eurofòbics o euroescèptics?

Partits eurofòbics com a tal, no. Hi ha un sector euroescèptic dins del PP, el sector més nacionalista, però com que és obedient i pragmàtic farà el que l'aparell digui. Però recordo que durant la campanya del Referèndum de la Constitució Europea de 2005, el sector més dretà va aconsellar no anar a votar o votar "No". Per exemple, Jiménez Losantos va fer una crida des de la COPE pel "No". Els altres espanyols són al PP, que com a partit *catch-all* engloba molt d'espai de la dreta. Ara tenim VOX però encara no s'han presentat a les eleccions i penso que tindran un resultat molt modest. El cas espanyol cada cop és més atípic com a Estat gran, entès en dimensions, ja que no té de moment partits eurofòbs o euroescèptics. Hi ha sectors d'aquestes característiques però estan poc articulats. Hi ha un espai per a partits de dreta radical eurofòbs, però encara no n'ha sorgit cap.

Pel que fa a l'esquerra, alguns analistes europeus i internacionals han considerat diverses vegades que algunes actuacions d'IU de l'època d'Anguita poden considerar-se euroescèptiques, però penso que no tenen raó. Malgrat que Anguita va ser molt dur amb el Tractat de Maastricht, també reconeixia que fora de la UE no hi ha solució. Simplement defensava una altra política econòmica i democràtica. Si dius que vols més integració per a Europa ets eurocrític, no euroescèptic, perquè vols més Europa. Penjar el cartell d'euroescèptic a un eurocrític es poc aclaridor. Si bé IU fa moltes crítiques – i fa ben fet, ja que hi ha moltes coses criticables – no ho fa ni des de l'escepticisme ni des de l'eurofòbia.

Com ha esmentat, fa poc ha aparegut VOX, que es situa al cantó dret del PP. Per l'esquerra ha sorgit PODEMOS, liderat pel polític i tertulià Pablo Iglesias. Com podem definir-los pel que fa la seva postura envers Europa? Són tots dos eurocrítics?

Insisteixo que una cosa és criticar la UE i l'altre és rebutjar la integració. Jo crec que PODEMOS no rebutja la integració a Europa. En el cas de VOX, crec que formalment no defensa la sortida d'Espanya de la UE, ja que és un pas molt radical a fer i molt difícil de defensar. De moment no tenim un partit que defensi sortir-ne. Cal dir, però, que VOX té una actitud molt més euroescèptica que no pas PODEMOS, que vol més Europa i més democràtica. VOX reivindica la sobirania nacional espanyola: pot acceptar un espai de cooperació econòmica dins del món globalitzat, ja que la UE és un paraigua que ens defensa bastant bé, però de sessions de sobirania no en vol ni sentir a parlar, com hem vist en el cas de Ceuta i Melilla.

A Catalunya com ho tenim?

Plataforma per Catalunya, el partit d'extrema dreta més vistós de Catalunya, és clarament euroescèptic i eurofòb. Els seus amics europeus són eurofòbics: té magnífiques relacions amb Wilders, Le Pen o la Lega Nord. A l'altra punta de l'espectre polític hi ha la CUP, que penso que és eurocrítica, ja que fa unes crítiques duríssimes a la UE, però no estic molt segur en que no estaria d'acord amb sortir de la UE. Si bé no ho puc garantir, crec que la CUP seria favorable a una transformació radical de l'UE l'actual. Situaria la CUP força a prop de Syriza.

La resta de partits són afins a l'establishment, potser amb matisos en el cas d'ICV, que se n'ha distanciat més, i d'ERC, partits tots dos que van votar "No" a la Constitució Europea. CIU i PSC, que van votar-hi a favor, són, en canvi, molt favorables a l'status quo, amb alguna crítica menor. Jo establiria tres nivells: uns partits proestablishment (CIU i PSC), un sector de crítica moderada (ICV i ERC) i un sector de crítica molt radical, però molt diferent, que serien PxC i la CUP.

Per acabar, és optimista o pessimista pel que fa al futur de la UE?

Jo crec ser realista però no sóc gaire optimista. A curt termini em temo que no canviaran gaire les polítiques que s'estan portant a terme. Es moderarà una mica la política d'austeritat, la integració bancària va en la línia de suavitzar aquestes mesures tan radicals, però trigarem encara a veure una autèntica Unió Fiscal.

Des del punt de vista polític també trigarem a veure una UE més democràtica: ara per ara s'està desenvolupant una política de petits passos. Ara hi ha el pas d'escollir candidats a la Presidència de la Comissió. Quant a això, el Tractat té una formulació molt ambigua, ja que diu que el Consell prendrà nota del resultat electoral a l'hora de proposar un president de la Comissió. És a dir, imaginem que els populars guanyen les eleccions, Juncker serà el nou president? O si guanyen els socialistes, Schulz serà el nou president? Jo no hi posaria la mà al foc. En principi sí, però vés a saber. No seria impossible que per demostrar qui mana el Consell proposés un altre nom, ja que la UE segueix sent un club d'Estats on els Consells tenen més poder que la Comissió i el Parlament. Crec que els Consells tindran la decisió final.

A nivell cultural no veig tampoc cap mena d'avenç. No hi ha hagut cap esforç per crear una esfera pública europea. Ara, amb la campanya electoral, seria una bona oportunitat per promoure una coordinació entre partits i mitjans de comunicació per crear una mínima consciència europea i evitar que les campanyes siguin a nivell dels Estats. S'han fet petits passos, però s'avança a poc a poc. El meu pronòstic és que hi haurà una suavització moderada del dogmatisme econòmic, una millora en els instruments de les institucions democràtiques i potser, si els mitjans de comunicació

volen –El País, Le Monde, The Independent, La Repubblica, el Frankfurt Allgemeine Zeitung, la Gazeta Wyborcza de Polònia, per posar alguns exemples–, es podria fer una política de conscienciació paneuropea més gran de la que tenim ara.